

JAKOB ALJAŽ JE BIL NAŠ ŽUPNIK IN UČITELJ

SPOMINI OB SPOMENIKU

DR. MIHA POTOČNIK

O Aljaževem življenju in delu je veliko napisanega. Predvsem in pred vsemi je v svojih spominih in življenjepisih v Planinskem vestniku (letnik 1922, 1923) nadvse zanimivo in živahno popisal svoje planinsko delovanje in boj za slovenski Triglav Aljaž sam. Po njegovi smrti je njegov prijatelj, katehet Janko Mlakar, popisal njegovo življenjsko pot in delo v posebni brošuri. Ob 50. obletnici Aljaževe smrti je bil v Izseljeniškem koledarju 1977 obširen spis na 112 straneh posvečen samo Aljažu. Zdaj, ob 100. obletnici Aljaževega prihoda na Dovje, pa je Janez Svobljak pripravil novo posebno brošuro. Ob Aljaževi kroniki župnije Dovje, ki je nadvse zanimivo pisanje, so vestno navedeni tudi bogati viri, dokumentacija in kratke opombe oziroma komentarji.

Zato ni nobene potrebe, da bi to ponavljali. Zapišem le nekaj drobnih in nepovezanih osebnih spominskih utrinkov, ki me ves čas vežejo na Aljaža.

NAZORNE ŽUPNIKOVE RAZLAGE

Od jeseni 1914 do 1918 sem hodil s svojega doma na Belci v štirirazredno ljudsko šolo na Dovjem. Tam me je leta 1914 in 1915, dokler na Dovje ni prišel kaplan Franc Pečarič, učil verouk Jakob Aljaž. Zelo živo in nazorno nam je razlagal sveto pismo in zgodbe stare zaveze. Potem ko je »zgodbo« povedal, jo je bilo treba ponoviti. Ker sem imel zelo dober in svež spomin, sem se vedno javil in velikokrat mi je Aljaž »dal besedo«. Ponovil sem zgodbo skoraj dobresedno in večkrat dobil tudi denarno nagrado: petico (groš — 5 krajcarjev) ali za daljšo zgodbo celo desetico (zeksar — 10 krajcarjev).

Dobro se spominim in večkrat na to mišlim, kako nam je v šoli Aljaž nazorno razlagal in naslikal nebesa: »V nebesih bomo lepo sedeli na mehkih blazinah, dobro jedli in pili, nič delali, angelci pa nam bodo godli in prepevali.« Kakor da bi v duhu že videl našo evforično Jugoslavijo v letih, ko smo živeli na tuj kredit in se zabavali s popevkami! Žal nam vic in pekla ni predstavil tako slikovito — niti svetopisemskega, niti sedanjega.

Ker sem se vsa štiri leta dobro učil in izdeloval z odličnimi ocenami, je Aljaž odločno priporočil in svetoval mojim staršem, naj me dajo šolat še v klasično gimnazijo v Kranju, ki je bila takrat poleg Škofjovih zavodov v Šentvidu edina srednja šola na Gorenjskem. V letu Aljaževe smrti nas je maturiralo vsega 18!

Doma smo imeli (sedem let starejši brat France) naročen Planinski vestnik, brat Tone pa me je že leta 1921 včlanil v kranjskogorsko podružnico Slovenskega planinskega društva. Zelo težko smo čakali na vsako številko Vestnika. Posebno pozornost smo prebirali Aljaževe spise, saj nas je on že tako zgodaj — takoj po koncu prve svetovne vojne — navdušil za Triglav in sploh za hojo po bližnjih gorah v Julijcih in Karavankah. Spremljal je naše dijaške pohode in o njih nekajkrat kratko poročal v Vestniku.

Ob nedeljah smo hodili k maši v cerkev na Dovje. Aljaž je vedno maševal zjutraj ob šestih, pri prvi maši, kaplan Pečarič pa ob desetih. Z očetom sem vedno hodil k Aljaževi prvi maši, ker je bila maša z jedrnato pridigo razmeroma zelo kratka; Aljaž se je namreč tudi pri maši in pridigi zelo hitro »obračal«. Pridige niso bile samo verske, ampak so bile večkrat prepletene z gospodarskimi in drugimi posvetnimi zadevami. Če je bilo potrebno, je Aljaž svoje farane tudi oštel, ker nikoli ni imel dlake na jeziku. Ko je nekoč k prvi maši šla naša mama, midva z očetom pa k deseti, je oče ob vrnitvi iz cerkve mamo vprašal, kaj je pridigal Aljaž. Pa je mama rekla: »Oh, nič, samo šimfal je!«

ZADNJA DEJANJA POD TRIGLAVOM

Leta 1915 je Jakob Aljaž nabavil nove, takrat zelo sodobne orgle. Jeseni tega leta sem pomagal orgle naložiti na železniški postaji, spremljal prevoz na Dovje do cerkve in pomagal tudi pri razkladanju. Pri tem me je po moji nespreditni nerodnosti tovor pritisnil in mi do krvi pomečkal kazalec na desni roki. Aljaž mi je takoj nudil prvo pomoč, me odpeljal v župnišče in naročil nečakinji Mariji Žagar (mi smo ji rekli kar »farovška Micka«), da mi je skuhal čaj. »Pa dosti cukra daj noter!« je še posebej poudaril ta sicer zelo varčni mož, ki so mu nekateri po krivici očitali celo to, da je skopuh. Pa pri cerkvenih in planinskih stvarih zares nikoli ni skoparil, temveč iz svojih skromnih dohodkov celo marsikatero krono in goldinar osebno prispeval.

Ne vem, ali je imel prav za te orgle ali pa za svoj cerkveni pevski zbor »ofer« (v cerkvi pred oltarjem so farani v puščico dajali svoje prostovoljne prispevke, kovance, ki so rožljali v puščici, Aljaž pa je vsakemu darovalcu dal poljubiti majhno monštranco ali pozlačen križ). Ko je v puščico vrgel svoj prispevek neki premožen vaščan, ki pa je bil splošno na glasu, da je velik skopuh in tiskač, ga je Aljaž pred polno cerk-

vijo vernikov na glas, tako da so vsi lahko slišali, vprašal: »Zakaj pa si knof (gumb) noter vrgel?« To je ugotovil zaradi svojega tankega glasbenega posluha.

Na teh orglah, ki so bile na nožni pogon, sem velikokrat pri maši »meh gonil«; to je bilo prostovoljno opravilo tistih, ki so hodili k maši na kor, kjer so bile nerazdeljene »pruke«.

Jakoba Aljaža so vedno močno prizadele smrtne nesreče na Triglavu. Na dovškem pokopališču je pokopal Holsta (1891), Schmidta (1895), Laasa (1909), Kusyja (1922), Juga (1924) in gorskega vodnika iz Mojstrane Luksovega Toneja — Antona Hlebanjo (1924). — Leta 1924 so bile v Triglavu kar štiri smrtne nesreče: Lenarčič, Jug, Hlebanja in Topolovec. Posebno smrt dr. Juga ga je močno presunila. Spomeniki na teh grobovih so še vsi ohranjeni in v glavnem še oskrbovani, toda čas se v nekatere že neusmiljeno zajeda. Prav bi bilo — tako sem svoj čas predlagal domačemu planinskemu društvu —, če bi na dovškem pokopališču ali ob njem uredili poseben spominski kotiček in ga namenili triglavskim ponesrečencem ter tja prenesli vse spomenike (tudi tistih ponesrečencev, ki so jih pokopali že po Aljaževi smrti vse do današnjega dne), pa tudi spominske plošče, ki so neurejene raztresene po Triglavu in njegovi okolici. Aljaž in Pečarič, pa Jera Peterman, »ta stara Vahica«, ki je prva v cokolih preplezala Cmirovo steno in je pokopana desno od vhoda v zakristijo takoj za vogalom, pa naj za vedno ostanejo tam, kjer so.

PIONIR DANAŠNJEGA RAZVOJA

Ohranjeni so še v treh debelih knjigah, vezanih v trde platnice, lično na roko pisani zapisniki sej Osrednjega odbora Slovenskega planinskega društva v Ljubljani. Pisal jih je vsakokratni tajnik odbora, podpisal pa po odobritvi na prihodnji seji predsednik (Fr. Orožen in pozneje dr. Fran Tominšek). Prva ohranjena knjiga ima naslov »Zapisnik — pričel 11. 12. 1899, končal 13. 3. 1906«, druga knjiga so zapisniki O. O. SPD od 28. januarja 1925 do 13. novembra 1929 (na seji 4. maja je predsednik sporočil Aljažovo smrt in komemoriral), tretja knjiga pa vsebuje zapisnike od 29. novembra 1929 do 28. decembra 1933.

Zanimiva je posebno prva knjiga zapisnikov. Skoraj ni seje, da ne bi bilo omenjeno Aljažovo ime. Potem ko je postavil svoj stolp na Triglavu in zgradil prvo kočo (dom) na Kredarici, se je z vso silo zagnal v Vrata, kjer je gradil zapored kar tri Aljaževe domove, popravljal tok in višino spodnjega Peričnika, razširjal cesto v Vrata, pa tudi v Radovno prek Tnala. Dobro se je zavedal pomena svojega dela za razvoj tujskega prometa, ki mu danes

pravimo turizem. Na tem področju je bil za svoj kraj pa tudi za vso Zgornjo Savsko dolino eden od velikih pionirjev in predhodnikov današnjega razvoja (tudi župnik Josip Lavtižar v Ratečah s svojo Planico).

Letos (1989) so 28. maja prevrtali cestni predor skozi Karavanke med Hrušico in Področje. Težko je reči in napovedovati, kaj vse bo ta »luknja« prinesla tudi na Dovje, v Mojstrano, Radovno in sploh v Dolino, seveda pa tudi v Triglavsko pogorje in njegov narodni park. Tujski tokovi ne bodo tekli samo navzdol mimo Jesenic in Prešernove Vrbe, temveč tudi navzgor. Toda eno je gotovo: nič več ne bo tako, kot je bilo za časa Aljaža in kot je danes. Ne bo samo »razvoj«, promet, blagostanje, zaslužek; bodo tudi povečane nevarnosti, škode in nevšečnosti. Caveant consules!

Dne 1. maja, tik pred svojo smrtjo 4. maja, je Aljaž za Planinski vestnik po A. Kovaču sporočil svoje slovo (Vestnik št. 6/1927):

»Poslavljam se s tega sveta. Srečnega se čutim, da bo moje truplo počivalo med planinskimi tovariši in v zemlji, ki sem jo tako ljubil. Poslavljam pa se tudi od vseh planincev in čitateljev Planinskega vestnika ter želim, da bi se pri nas planinstvo vedno bolj razširjalo.«

Ta želja se mu je izpolnila.

PV pred 90 leti

Tistega davnega leta 1899 je na 148. strani Planinskega vestnika izšla naslednja novica:

»Turisti divjaki zaidejo tudi semtertja v naše planine. V drugi polovici avgusta meseca je prišel v Triglavsko kočo F. Furlani, meščanski učitelj v Trstu. Zahteval je od oskrbnika mleka, surovega masla, jajec, kruha itd. Če bi bil vse to našel, bi gotovo zahteval še ptičjega mleka. Poslal je potem nekega Bohinjca po mleko na Velepolge in ga zato res genoročno nagradil; dal mu je namreč 40 krajcarjev. Njegov sinček pa je napisal v knjigo: 'Mich wundert, dass hier niemand verhungert ist.' Tako reči: naj v prihodnje ostane le doma pri materi ali pa naj očeta spremlja po tržaških pivovarnicah. — Da omenjeni mož, ki je menda slovenski renegat, predpisanih pristojbin tudi ni popolnoma poravnal, se že tako razume.«

Predstavljamo si lahko, kaj bi storil s tem »turistom« kakšen oskrbnik sedanjega časa ali kaj bi mu povedal Božo iz Triglavskega doma...